

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลวงเหนือ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมถึงงานเขียนที่ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายได้คิดค้นและเรียบเรียงไว้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในหลากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงได้เสนอแนวความคิด ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.7 แนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)
- 2.8 แนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว
- 2.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้คนในท้องถิ่นได้เกิดความรู้ เกิดปัญญาและเกิดความเข้าใจในความเป็นชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือเมื่อคนในท้องถิ่นมีความรู้มีความเข้าใจแล้วก็จะสามารถคิด ได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ดังนั้นการพัฒนาใดๆ ก็จะเป็นได้โดยง่าย โดยเมื่อคนในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในภูมิหลังของท้องถิ่นแล้ว ก็จะก่อให้เกิดการเห็นคุณค่ารู้สึกหวงแหน เกิดการอนุรักษ์ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นซึ่งถือเป็นสมบัติล้ำค่าที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสและเก็บเกี่ยวประสบการณ์ซึ่งจะ

ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น เมื่อคนในท้องถิ่นมีความรู้สึกที่ดีขึ้น ก็จะเพิ่มความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรการพัฒนาที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นการบูรณาการการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและท้องถิ่นได้โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด และมีประสิทธิภาพ

การประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe' 90 conference) ณ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 (อ้างใน ศรีพร สมบุญธรรม, 2536: 25) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพพร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

กราดิช พยัฆวิเชียร (2539: 7) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนว่า ต้องมีการบูรณาการใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ แหล่งท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาดแต่ละองค์ประกอบจะต้องมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกันเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน และองค์ประกอบที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งคือนักท่องเที่ยว ที่จะทำให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ในการท่องเที่ยวนั้นจะต้องพยายามให้เกิดความรู้และความรับผิดชอบ วิธีการที่จะก่อให้เกิดทั้งความรู้และรับผิดชอบจะต้องดำเนินการผ่านระบบการศึกษาผ่านเยาวชน โดยต้องมุ่งให้เกิดการปรับทัศนคติขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การเพิ่มจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม การปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิต และการจัดระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 20) ได้นิยาม การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ศรีพร สมบุญธรรม (2536: 30) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่ามีแนวโน้มที่จะเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น อุปสรรคสำคัญในการนำเอาแนวคิดมาลงมือปฏิบัติอยู่ที่ความสามารถในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาและกระแสอนุรักษ์

ซึ่งความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ คนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยวเองในการใช้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด อย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งสำหรับปัจจุบันและอนาคต

สรุปว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การวางแผนหรือการกำหนดแนวทางในการพัฒนาอย่างมีระบบและชัดเจน โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและสามารถตอบสนองทั้งสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทหนึ่ง โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดจากนำแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิดมาผนวกกันนั่นก็คือ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) และแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Conservation) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดยรวมแล้วประกอบด้วย ธรรมชาติที่ให้ความพอใจแก่นักท่องเที่ยว กติกาและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบหนึ่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทซึ่งจะให้ผลประโยชน์อย่างมากขึ้นในอนาคต การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ดำเนินการบนแนวคิดของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ นอกเหนือจากลักษณะรูปธรรมด้านอื่นๆ เช่น การดำน้ำ เดินป่า ฯลฯ การท่องเที่ยวโฮมสเตย์นี้สามารถตอบสนองความต้องการใหม่ๆ ของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชนได้มากกว่า โดยชุมชนจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การดำเนินกิจกรรม การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวจนถึงการพัฒนาชุมชนในที่สุดดังนั้นการจัดการจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน และพิจารณาได้ในหลายความหมาย เช่น

1. เป็นความคิดรวบยอด (Concept) ในการจัดการท่องเที่ยวให้เห็นผลได้ 2 ด้านพร้อมๆ กันคือ การปรับปรุงคุณภาพของสวัสดิการชุมชน และปรับปรุงสภาพแวดล้อมไปด้วย
2. เป็นปรากฏการณ์ (Phenomenon) ในการพัฒนาชนบทที่เป้าหมายเกิดจากปฏิกิริยาสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากรบุคคล เทคโนโลยีและงบประมาณ
3. เป็นกลยุทธ์ (Strategy) การจัดทำแผนที่ที่ดีที่สุดเพื่อให้ผลประโยชน์ตกแก่สังคมมากที่สุด ด้วยความร่วมมือระหว่างเจ้าบ้าน นักท่องเที่ยว และความสอดคล้องของสิ่งแวดล้อม

4. เป็นวิชาการ (Discipline) เป็นที่รวมของสหวิชาการต่างๆ วิทยาการด้านการจัดการท่องเที่ยวการจัดการทางการตลาด วิชาการด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ประสานกัน

เจริญ ตันมหาพราน (2542: 71-72) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่า คือ การจัดการที่พักอาศัยในท้องถิ่นในบ้านของชาวบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักแทนการเข้าพักในโรงแรม เจ้าของบ้านจะมีรายได้จากการบริการที่พัก อาหาร หรือการนำนักท่องเที่ยวมาพักผ่อนที่ที่น่าสนใจในหมู่บ้าน หรือ บริเวณใกล้เคียง นักท่องเที่ยวที่จะมาพักควรต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของเจ้าบ้านเป็นพื้นฐานด้วย บ้านพักควรมีความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยวมีความสะอาดพอสมควร เจ้าของบ้านเตรียมอาหารแบบที่เจ้าบ้านกินให้ผู้เข้าพักได้กินร่วมกันเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ระยะเวลาในการเข้าพักของนักท่องเที่ยวไม่ควรสั้นจนเกินไป เพราะนักท่องเที่ยวจะไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม เรื่องราววิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านที่มีอยู่มากมาย และการจะจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ให้ประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ ความพร้อมในการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้เข้ามาพักนั้น รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจอันดีจากเจ้าบ้านด้วยเช่นกันที่จะทำให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่อไป

อภิรักษ์ บัวเหล็กดี (2542: 68) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เข้าไปใช้ชีวิตในชุมชน ศึกษาและค้างแรมในชุมชนได้รู้ได้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์ (2537: 18) ได้ให้ความหมายว่า ที่พักที่เกิดจากการดัดแปลงบ้านพักอาศัยของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยที่เจ้าบ้านก็ยังคงพักอาศัยและประกอบอาชีพอยู่อย่างเดิม รูปแบบอย่างนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่น เช่น ลักษณะสถาปัตยกรรม การตกแต่งอาหารการกิน ประเพณี วัฒนธรรม การพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งทำให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจตกถึงมือประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง

Michale J. Hatton (1999: 38) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยในบ้านพักของคนในท้องถิ่น ใช้ชีวิตเหมือนกับคนในท้องถิ่น หากมีกิจกรรมใดๆ ในท้องถิ่นนักท่องเที่ยวก็จะได้รับเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นด้วยเช่น กิจกรรมการเรียนรู้การทำอาหาร การเข้าร่วมในงานพิธีแต่งงานแบบท้องถิ่น และการชมการแสดง วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์มีวัตถุประสงค์คือ เป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรงที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของโครงการ เป็นผู้ดำเนินการ

และเป็นผู้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ก็จะเป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และเสริมสร้างค่านิยมท้องถิ่นเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีบางอย่างที่สูญหายไปจากชุมชน อันเป็นอิทธิพลจากการพัฒนาตามโลกตะวันตก และยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ก็จะเป็นตัวริเริ่มให้คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่เกิดการยอมรับเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเป็นการเพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เป็นต้น

จากรายละเอียดดังกล่าวจะเห็นว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ของชุมชน และความเป็นกันเองหรือความเป็นมิตรสามารถนำมาใช้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ได้ เช่นเดียวกับการกล่าวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (มปป.) ที่ระบุถึงทรัพยากรของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าต้องประกอบไปด้วย

1. ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

1.1 ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน หรือหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่

- ที่พักและอาหารจะจัดให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านหรือภายในบ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงทำมาหากิน

- ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยว ภายในหมู่บ้านทุกครัวเรือนจะสามารถให้ข้อมูลพื้นฐานทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้

- ยานพาหนะ นักท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่างๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น การเดินทางมาและจากไปอาจจะจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและสะดวกสบายมากกว่า

3.3 สิ่งดึงดูดเชิงจิตวิทยา ได้แก่ อรรถาศัพทไมตรี การต้อนรับอย่างอบอุ่นตามแบบประเพณีของไทย

2. ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ ประกอบด้วย

2.1 การวางแผน และกำหนดกิจกรรม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารไทย การเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

2.2 ระบบขนส่ง เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้มีความงามอย่างธรรมชาติ ดูแลรักษาความสะอาดของถนนหนทางในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่างตัวเมืองกับหมู่บ้าน

2.3 เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาด มีระบบประปาหรือไฟฟ้าที่มีความปลอดภัยในการบริโภค

2.4 ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ที่ศูนย์อนามัย มีระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน

2.5 ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรม และฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น

2.6 เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการมากนัก การจัดหาหรือสร้างสิ่งแปลกปลอม ในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

สรุป การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการผสมผสานระหว่างแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนกับแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในการจัดการหรือดำเนินการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้น จะต้องไม่ทำลายหรือเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนต้องตระหนักว่า รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมจากอาชีพหลักของชุมชน ส่วนในด้านนักท่องเที่ยวจะต้องมีความเข้าใจว่าโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

2.3 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในที่ประชุมมุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้แก่ นักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแส ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบเดิม โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 มานำเสนอหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงกันมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งเน้นลักษณะสำคัญทางชีวภาพ ทางกายภาพ และสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญในเรื่องการให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย เราจึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม จึงเป็นสาเหตุให้การท่องเที่ยวได้รับความนิยมสูงขึ้น โดยอาศัยกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและเกี่ยวข้องกับชุมชนในท้องถิ่นที่จะต้องดูแลรักษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสอดคล้องและเชื่อมโยง ซึ่งเป็นแนวทางในการท่องเที่ยวที่จะทำให้ระบบนิเวศนั้นดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ในความหมายของการท่องเที่ยวได้มีผู้ให้ความหมายและลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้มอบให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ศึกษาพบว่า ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสภาพแวดล้อม และมีการให้การศึกษาคำแนะนำแก่ผู้มาท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงแตกต่างจากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะครอบคลุมการจัดการท่องเที่ยวที่กว้างขวางกว่า แต่ไม่เน้นให้การศึกษแก่ผู้ท่องเที่ยว เพียงแต่ให้มีการจัดการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นสำคัญ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอาจไม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้

กราดช พัทธวิเชียร (2542) และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ กระบวนการและกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินการตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เรื่องของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียทั้งหมด โดยเฉพาะชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมในการตัดสินใจ นอกจากภาระหน้าที่อะไรแล้วต้องเป็นการศึกษา ในขณะที่เดียวกัน ต้องเน้นในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติหรือมีระบบนิเวศเป็นหลัก คือ ในเนื้อหาเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมุ่งเน้นความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องไม่ละเลยองค์ประกอบในเชิงวัฒนธรรมชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญ 5 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. ความยั่งยืน (Sustainability) ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแห่งชาติและแห่งรัฐว่าเป็นกุญแจนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ Ecotourism คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แรงกระตุ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควีนส์แลนด์ ก็เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยวของรัฐ รวมทั้งปริมาณผลผลิตโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติของควีนส์แลนด์

2. องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (Significant Natural Component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบังเกิดขึ้นและอยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. การศึกษาและการสื่อความหมาย (Education and Interpretation) การศึกษาและการสื่อความหมายด้านสภาวะแวดล้อม นับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันนำภริมย์และแฝงด้วยความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดึงดูดใจบรรดาผู้ปรารถนาจะร่วมดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะพัฒนาความรู้ ความสำนึก และความชื่นชมต่อสภาพแวดล้อมเหล่านั้น หากขยายวงกว้างออกไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็น่าจะนำไปสู่การปฏิบัติการเชิงบวกเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มพูนจิตสำนึกของการอนุรักษ์ ความรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถโน้มน้าวพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ชุมชนและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังช่วยยึดกิจกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปอีกนานๆ การศึกษายังสามารถใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการแหล่งธรรมชาติ การสื่อความหมาย (Interpretation) ช่วยให้นักท่องเที่ยวมองเห็นภาพรวมของสภาวะอื่นๆ ด้วยเช่น การจัดการทรัพยากร

4. ชุมชนท้องถิ่น (Local Community) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ไม่เพียงก่อประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อม แต่ยังปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์นักท่องเที่ยว

ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลความรู้ การบริการ เครื่องอำนวยความสะดวกและผลผลิต การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างรายได้ สำหรับการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรนอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางดานสังคมและ วัฒนธรรม

5. ความพึงพอใจของผู้ใช้หรือผู้มาเยือน (User / Visitor Satisfaction) ความพึงพอใจ ของผู้มาเยือนได้สัมผัสการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนิน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบนี้ (Ecotourism Industry) ในระยะยาว ข้อมูลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรจะถูกต้อง โดยกำหนดจุดมุ่งหมายที่เจาะจง ของการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตาม ความเหมาะสมที่ปรากฏอยู่ ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวควรเท่าเทียม หรือเกินกว่าความคาดหวังจริงๆ ของพวกเขา การบริการและสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า ควร เป็นรองการอนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่พวกเขาเข้ามาเยือน

นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึงขอบเขตของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศว่า มีการครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน ที่เป็นลักษณะเด่นของ Eco-tourism ว่าประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลักมีแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity of Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึง แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No or Low Impact) มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความ ประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มจากประชาชนในระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation - based Tourism)

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้งสี่ประการด้วย หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้ว จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลง จนอาจต้องจัดการส่งเสริม หรือ ทำให้การท่องเที่ยวนั้น เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ต่อไป

จากความหมายและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้สรุปลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่า ต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะ ที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการจัดการที่ดี 4 ด้าน คือ
 - 1.1 ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว
 - 1.2 ด้านการจัดการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.3 ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว
 - 1.4 ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนและการจัดการ
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับไปสู่แหล่งท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบสร้างคุณภาพ โดยจัดอบรมด้านความรู้ และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัยทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้บริการที่มีคุณภาพ โดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ และใช้อย่างคุ้มค่า
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่างๆ ภายใต้อัตลักษณ์พื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการ จะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่างองค์ประกอบต่างๆ อย่างไรก็ตาม นโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่างๆ 6 ด้าน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ นโยบายเฉพาะด้าน ดังนี้

1. นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

- กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์

- สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่ธรรมชาติและเขตชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่การท่องเที่ยว เขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชน และเขตพื้นที่ฟู

- สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้

- สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ให้สมดุลกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ

- กำหนดการมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการ ที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม

- สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุม คุณภาพ ตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

- สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากร ในการวางแผนและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. นโยบายด้านการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึก

- กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติใน

สนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

- จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

- สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลอื่นๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง

- สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

- ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่มาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

- ขยายการให้การศึกษาระดับชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ในระยะต้นให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของบุคลากรในภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีศักยภาพสูงและมีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว

3. นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

- พัฒนาแบบแผนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

- สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการร่วมมือ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

- เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

- ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน ที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

- แก้ไขปรับปรุง และพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่นตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุมกำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตัวเอง

- สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึก ในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

- สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

- สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วมตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชน และองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

4. นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

- กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่มีความพร้อม ง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว

- สนับสนุนการตลาดในรูปแบบที่ประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

- ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ และกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรมตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

- กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดการให้มีความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

- ส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

5. นโยบายด้านการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

- จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยว ให้มีความสะดวกตามควร ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

- สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็นและตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

- สนับสนุนระบบการสื่อสาร โทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและโครงข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสาร การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

- สนับสนุนให้การบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพ มุ่งเน้นการช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวอื่นๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

- การจัดบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

- กำหนดมาตรฐานและมาตรการ ในการควบคุมและส่งเสริมการบริการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการจูงใจการให้บริการรับรองมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

6. นโยบายด้านการส่งเสริมการส่งเสริมการลงทุน

- สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่นๆ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น

- สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

- ส่งเสริมองค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุน การดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

- สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

- ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศ การจัดการบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีการศึกษาเรียนรู้และมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมให้น้อยที่สุด โดยมีการประสานความรู้ความเข้าใจในแนวทางในการจัดการร่วมกันในทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศให้มีความยั่งยืนต่อไป

2.4 แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 ก) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลายแนวทาง ดังนี้

1. แนวทางที่อิงสิ่งแวดล้อม (Environmentally Based Perspective) เสนอว่า การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่าง สภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในบริบทนี้จึงหมายถึง “จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่อาจยอมรับได้ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงไม่อาจยอมรับได้” แนวทางนี้จึงชี้แนะว่า จะต้องมีการกำหนดสถานะของการท่องเที่ยวที่น่าปรารถนาไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นเกณฑ์สำหรับประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว

2. แนวทางที่อิงการตลาด (Market-Driven Approach) แนวทางนี้เสนอว่า ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว ในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว การล่วงล้ำระยะวิกฤตของชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว จะมีความสัมพันธ์กับความต้องการ หรืออุปสงค์ทางการตลาดที่ลดลง จะด้วยเหตุใดๆ ก็ตามนักท่องเที่ยวเริ่มรู้สึกเฉยชาต่อแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ดังนั้นโดยทั่วไปอาจสรุปได้ว่าสภาวะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวได้ลดต่ำลงไปแล้ว เมื่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะฉะนั้นเมื่อชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวถูกล่วงล้ำ จะต้องมีการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ชุมชนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวได้กำหนดสภาวะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวไว้เช่นไร มาตรการเหล่านั้นอาจกระทำในรูปของการขยายชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหวนกลับมาใหม่ หรือในทางตรงกันข้าม อาจกระทำในรูปการจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมิให้เกิดผลกระทบทางลบเพื่อลดสภาวะที่ไม่พึงปรารถนาให้น้อยจนอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

3. แนวทางที่อิงชุมชน (Community-Based-Perspective) เสนอว่า ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดผลกระทบอาจกระทำโดยอิงค่านิยมของชุมชนนั้น

การจัดการชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตามแนวทางนี้ จำเป็นต้องอาศัยการสร้างความเห็นพ้องกันระหว่างทุกฝ่ายในชุมชน เช่น ผู้อาศัย หน่วยงานราชการ และเอกชน เป็นต้นเพื่อกำหนดสภาวะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว และวิธีการจัดการการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน สภาวะที่พึงปรารถนา อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และแนวทางการจัดการชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตัวอย่างเช่น การเพิ่มจำนวนตำรวจช่วยรักษาความปลอดภัยของชุมชนไว้ได้แม้ว่าปริมาณนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้น

แนวทางทั้งสามที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ล้วนยึดถือข้อตกลงสำคัญ 4 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. การท่องเที่ยวเป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดทั้งผลประโยชน์และผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
2. สภาวะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ และหากสภาวะนี้ถูกทำลายการท่องเที่ยวก็ไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้

3. สภาพที่พึงปรารถนานี้มีได้คงที่ตายตัวแต่อาจแปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพของท้องถิ่น

4. กำหนดและดำเนินกลยุทธ์การจัดการ เพื่อควบคุมอัตราและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้เพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพที่พึงปรารถนา

กล่าวโดยสรุป ชัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลง

2.5 แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2541 ก) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยกล่าวว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้แล้วจะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่เสียไปจนเกิดเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึงลักษณะหรือสภาพทางกายภาพ ของสถานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่นขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติใน และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ รับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะ

การที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

กล่าวโดยสรุป ในระบบนิเวศหนึ่งๆ ย่อมมีขีดจำกัดและความสามารถที่จะรับได้ในแต่ละพื้นที่ ฉะนั้นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ต้องให้ความสำคัญถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่นั้นๆ เพื่อป้องกันการก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และทางสังคม เศรษฐกิจ

2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท่องเที่ยวแต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่น จะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายของกรวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน ชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหาร โครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีความเสี่ยงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่น เข้ามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไข หรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ตามขีดความสามารถของตนเอง หรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน หรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในการศึกษาทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย ดังงานศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” ของ พจนาน สุวนศิริ (2541) แห่งโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมซึ่งได้ทดลองทำโครงการท่องเที่ยวฯ นี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537จนถึงปี พ.ศ. 2539 รวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ซึ่งหนึ่งในกรณีศึกษาของมูลนิธิศึกษาของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ก็คือ ชมรมชาวประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา โดยที่ผลการประเมินผลพบว่า องค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ได้เผยแพร่และพัฒนาได้มาก มีการกระจายรายได้สู่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในการจัดการอาหาร ที่พัก และผู้นำทาง รวมทั้งรายได้เข้ากองทุนหมู่บ้านจากการบริจาคของผู้เข้าร่วมโครงการสื่อมวลชนให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทุกครั้ง

ซึ่งหัวข้อเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นี้ถูกยกมานำเสนอในรายงานผลเรื่อง “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ” ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยจัดทำและเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่ามี 2 ลักษณะคือ

1. ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ซึ่งมีอยู่ 2 ทางคือ “ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” ได้แก่ เกิดการสร้างงานเกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการเพิ่มขึ้น เกิดระบบตลาดเพื่อการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่เป็นปัจจัยต่อการท่องเที่ยว เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้องกันระบบตลาดที่เกิดขึ้น มีรายได้จากแหล่งใหม่ และครอบครัวในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม และประโยชน์อีกทางหนึ่งก็คือ “ประโยชน์ทางสังคม” ได้แก่ การพัฒนาด้านการสร้างสรรค์ การติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น เกิดสัญญาณทางสังคมอันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในสังคม การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเอง การพัฒนาด้านสาธารณสุข และความเอาใจใส่ต่อบริการทางสังคมของชุมชนดีขึ้น

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งในทางบวกและทางลบ ผลกระทบในทางบวก ก็คือ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การขยายตัวของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารหากไม่มีการจัดการที่ดี ตลอดจน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน อาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรม ภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนได้เป็นต้น

ในงานศึกษารุ่นนี้ ได้เสนอไว้อีกว่า การสร้างโอกาสและประโยชน์ในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบเหล่านั้นได้บ้าง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างมากอยู่แล้ว เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่ เชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี กล่าวคือ ต้องมีการเชื่อมโยง กับหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะผู้รับนโยบายฯ ในเบื้องต้นและมีส่วนผลักดันในระยะยาวในฐานะ ผู้ใช้และดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการต่างๆ รวมถึงต้องมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน ภาคเอกชน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของฐานรับรองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้น โดยเอกชน เช่น ร่วมพัฒนาที่พักแรม ร้านอาหาร และการนำเสนอศิลปวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมใน การตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหารงาน และมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน

2.7 แนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)

Kotler (1994) ได้ให้ความหมายของ Marketing Mix ที่ค่อนข้างครอบคลุมว่า ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริม การตลาด (Promotion) ที่ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลาย (อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2541 อ้างใน สงกรานต์ ศรีจันทร์, 2546 : 25)

1. **ผลิตภัณฑ์ (Product)** หมายถึง อะไรก็ได้ที่ผู้บริโภคต้องการใช้หรืออาจจะต้องการใช้ เพื่อสนองความต้องการของเขา เพียงแต่แตกต่างกันตามลักษณะของผู้บริโภค กาลเวลา ตัว ผลิตภัณฑ์ ซึ่งโดยปกติอาจจะมองได้ในลักษณะของสิ่งต่อไปนี้

- ปริมาณ
- คุณภาพ
- ลักษณะการบริการ
- รูปลักษณ์
- การบรรจุหีบห่อ
- การจัดกลุ่มสินค้า / ประเภทผลิตภัณฑ์

ในมิติของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่ง โดยนับที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ มากมาย ทั้งชุมชน แหล่งท่องเที่ยว การให้บริการ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Availability and Amenity) การเข้าถึง (Accessibility)

สิ่งที่กล่าวมาในฐานะเป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวดังกล่าว จำเป็นต้องมีคุณภาพในด้านต่างๆ ตามระดับเกณฑ์มาตรฐานสากล ถ้ากำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวระดับสากลหรือตามระดับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Acceptable Criteria) ถ้ากำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น หรือตามฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและการธุรกิจ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. **ราคา (Price)** หมายถึง การกำหนดราคาที่เหมาะสมในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในมิติของการท่องเที่ยวนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึง ราคาของสินค้า ทั้งประเภทรูปธรรมและนามธรรม ที่เป็น การบริการ ภาพลักษณ์ต่างๆ และระบบคุณค่าของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว โดยปกติ การกำหนดราคาอาจจำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นของต้นทุน ภาษี ความเสี่ยง กำไร ทั้งนี้ต้นทุน ควรรวมถึงค่าวัสดุ ค่าแรง ค่าสินค้าที่เกี่ยวข้อง ค่าขนส่ง การติดต่อสื่อสาร ค่าอาคารสถานที่ ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย แต่ทั้งนี้การกำหนดราคาที่เหมาะสมยังคงต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาวะการแข่งขันในตลาดภายในและภายนอกด้วย

3. **ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)** เป็นการกำหนดช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือการทำให้ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายทราบและรู้จักคุณค่าของผลิตภัณฑ์จนเกิดความสนใจ ในปัจจุบัน การท่องเที่ยว มีช่องทางการจำหน่าย และประชาสัมพันธ์ ผ่านช่องทางที่ใช้กันอยู่ทั่วไป (Conventional Channel) เช่น การใช้สื่อสารมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา ดิจิทัลบิลบอร์ด รถยนต์ เรือ ผับตึก ป้าย (Billboard) สื่อบุคคล และจดหมาย เป็นต้น ปัจจุบันได้มีการพัฒนาช่องทางที่ทันสมัยมากขึ้น (Modern Channel) ได้แก่ การใช้ E-Commerce ระบบ Website E-mail การผสมผสานระหว่าง Website กับโทรศัพท์มือถือ ระบบโทรทัศน์ และวีดิทัศน์ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และภาวะลงทุนของแต่ละช่องทาง และวิธีการ

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้จำหน่ายและตลาดเป้าหมายเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แจ้งข่าวสาร หรือชักจูงให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมที่ซื้อ การส่งเสริมทางการตลาดอาจทำได้ 4 แบบด้วยกัน ซึ่งเรียกว่าส่วนผสมการส่งเสริมการตลาด (Promotion Mix) หรือส่วนประสมในการติดต่อสื่อสาร (Communication Mix)

4.1 การโฆษณา (Advertising) เป็นการติดต่อสื่อสารแบบไม่ใช้บุคคล (Non-Personal) โดยผ่านสื่อต่างๆ และผู้อุปถัมภ์รายการต้องเสียค่าใช้จ่ายในการโฆษณาที่ผ่านสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ป้ายโฆษณา การโฆษณาในโรงภาพยนตร์

4.2 การขายโดยใช้บุคคล (Personal Selling) เป็นการติดต่อสื่อสารทางตรงแบบเผชิญหน้าระหว่างผู้ขายและลูกค้าที่มีอำนาจซื้อ ซึ่งเป็นการขายโดยใช้พนักงานขาย

4.3 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) เป็นกิจกรรมทางการตลาดที่นอกเหนือจากการขายโดยใช้บุคคล การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ที่ช่วยกระตุ้นการซื้อของผู้บริโภค และประสิทธิภาพของผู้ขาย

4.4 การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relation)

1) การให้ข่าว (Publicity) การเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้า /บริการแบบไม่ใช้บุคคล

2) การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เป็นความพยายามที่ได้จัดเตรียมไว้ขององค์กรเพื่อชักจูงกลุ่มสาธารณะให้เกิดความคิดเห็นหรือทัศนคติที่ดีต่อองค์กร

ฉะนั้นการกำหนดแผนส่งเสริมการตลาดที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาถึงปัจจัยต่อไปนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญ

1. กลุ่มเป้าหมายตามคุณลักษณะเฉพาะ
2. แหล่งข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย
3. แหล่งจัดการแผนการเดินทางของกลุ่มเป้าหมาย
4. การกำหนดยุทธวิธีเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือการดึงความสนใจจากกลุ่มเป้าหมาย

เข้าหาแหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริม

5. การดึงดูดความสนใจและการสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดแก่กลุ่มเป้าหมาย ทั้งด้านความไว้วางใจ คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม ความปลอดภัย การเรียนรู้ และความเพลิดเพลิน

การจัดการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix) มีความสำคัญยิ่งในการจัดการ อันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย เป็นกระบวนการสำคัญอันนำมาซึ่งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก สร้างความดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญในการจัดการด้านการตลาดที่ดีจะสร้างรายได้ให้แก่แหล่งท่องเที่ยว

และภายในชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นรายได้ที่ต่อเนื่องและมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะนำมาซึ่งความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

2.8 แนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว (5As)

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า แหล่งหรือสถานที่ที่สามารถจะส่งเสริม หรือพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์ควรต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 5 องค์ประกอบ หรือที่รู้และเรียกโดยทั่วไปในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวว่า 5 As ประกอบด้วย (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2550)

- **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)** สิ่งดึงดูดใจนั้นเป็นองค์ประกอบแรกที่มุ่งบอกศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของสถานที่ สิ่งดึงดูดใจมีความหมายครอบคลุมค่อนข้างกว้างขวางแต่น้อยที่สุดต้องมีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับความมีชื่อเสียง สุนทรียภาพ ความสวยงาม คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้อาจหมายรวมไปถึงคุณค่าเชิงวิชาการ การถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้

- **การเข้าถึง (Accessibility)** การเข้าถึงเป็นองค์ประกอบที่จะเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมสถานที่ หากขาดองค์ประกอบส่วนนี้หรือมีองค์ประกอบนี้แต่มีสภาพไม่สมบูรณ์อาจทำให้ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวลดน้อยลง ทั้งนี้การเข้าถึงส่วนใหญ่หมายถึงเส้นทางคมนาคมต้องมีความเหมาะสมกับสภาพหรือลักษณะของสถานที่/แหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้หมายรวมถึง การเข้าถึงแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการอย่างยั่งยืน และการเข้าถึงของวัฒนธรรมของชุมชน

- **สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)** องค์ประกอบส่วนนี้ จัดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการของสถานที่ ก่อนการตัดสินใจเลือกเดินทางไปท่องเที่ยว นอกเหนือจากปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ที่จะเดินทาง เช่น เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ ฐานะทางบ้าน วันหยุด และอื่นๆ แล้ว ปัจจัยเชิงพื้นที่ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ห้องสุขา ที่จอดรถ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และอื่นๆ ล้วนมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น ทำนองเดียวกันหรือคล้ายกับการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกต้องมีความเพียงพอและเหมาะสมกับประเภทหรือลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้หมายรวมถึงความปลอดภัยในชีวิตของนักท่องเที่ยว และขณะเดียวกันก็หมายรวมถึงความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศด้วยความสำนึก

- **กิจกรรม (Activity)** เป็นกิจกรรมและกระบวนการที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

- **ความสะดวกและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งบริการ (Accommodation)** ได้แก่ แหล่งบริการที่ผู้รับบริการยอมรับว่าให้ความสะดวกและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยมีให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.9 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พจนานวนศรี (2540) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการประชุมเพื่อระดมความคิดและหาวิธีพัฒนาโครงการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า ความยั่งยืนของระบบนิเวศและวัฒนธรรมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชน ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่า จุดนำสนใจของชุมชนที่จะดึงความสนใจให้คนมาเยี่ยมชมคืออะไร และคนในชุมชนรู้จักสิ่งนั้นหรือยัง หรือทำอะไรบ้างที่จะฟื้นฟูสืบทอดของดีของชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน การหันกลับมาสนใจใคร่รู้ในเรื่องราวความเป็นมาของตน ประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญที่หันกลับมามองตนเองก่อนที่จะเปิดตัวสู่ภายนอก หากคนในท้องถิ่นรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่สามารถสร้างการพึ่งตนเองทางการผลิต มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีที่ทำให้การพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวสามารถทำได้อย่างยั่งยืนภายใต้ขอบเขตที่ควบคุมได้

นอกจากนี้ยังได้กล่าวในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีอำนาจตัดสินใจในเรื่องการจัดการทรัพยากรและจัดสรรผลประโยชน์ของชุมชนว่า

1. การสร้างกระบวนการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม กำหนดทิศทางและกติกาที่ไม่ก่อผลกระทบต่อชุมชน รวมทั้งการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ก่อประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น และยังเกิดการควบคุมและตรวจสอบกันเองทั้งภายในและภายนอกด้วย

2. กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากระบบการจัดการไม่ดี ขาดความโปร่งใสและขาดความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำลายตัวเอง

กนกวรณ ชูทาน (2540) ศึกษาความสามารถที่จะรองรับผู้มาใช้บริการของสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้สามารถรองรับผู้มาใช้บริการได้สูงสุดเฉลี่ย วันละ 5, 200 คน จนถึง พ.ศ. 2550 โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและได้เสนอแนะให้มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวให้มีการออกระเบียบหรือมาตรการควบคุมผู้มาใช้บริการ เพื่อช่วยรักษาและลดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและควบคุมเก็บค่าบัตรผ่านประตู เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ของสวนพฤกษศาสตร์

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2537) ศึกษาการกำหนดแนวทางการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะเต่าและเกาะนางยวน ผลการศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ บ่งชี้แนวโน้มของการขยายตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่เกาะเต่า และ เกาะนางยวนอย่างรวดเร็ว จนอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขึ้นได้ การกำหนดแนวทางการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว มีทิศทางหลักที่จะควบคุม หรือกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวและบริการ ตลอดจนการกำหนดมาตรการการรักษาสิ่งแวดล้อม จากผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับพบว่าเกาะเต่ามีพื้นที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาบริการท่องเที่ยวได้เพียง 337ไร่ มีหาดทราย 65ไร่ มีปริมาณน้ำบ่อตื้นประมาณ 480ลบ./วัน มีเตาเผาขยะมูลฝอยที่จะสามารถรับปริมาณขยะมูลฝอยได้ 2, 250กก./วัน ซึ่งประเมินเป็นปริมาณนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามปัจจัยต่างๆ ได้หลายระดับ แต่เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบจึงสามารถสรุปได้ว่า เกาะเต่าควรกำหนดเป้าหมายการรองรับได้ 2 ระดับ คือ ระดับที่มีห้องพัก 1, 420 ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 1, 740 คน/วัน (คาดว่าจะถึงในปี 2543) และระดับที่มีห้องพัก 2, 166ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 2, 600คน/วัน (คาดว่าจะรองรับได้ถึงปี 2553) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การควบคุมขนาดและรูปแบบของอาคารตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ด้วย และได้กำหนดนโยบายการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. กำหนดให้เกาะเต่า และเกาะนางยวน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล ที่มุ่งให้การพักผ่อนหย่อนใจ ภายใต้การศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติศึกษาและการผจญภัยขนาดย่อมโดยให้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแต่พอควร
2. กำหนดบทบาทการท่องเที่ยวเกาะเต่า โดยให้หาดแม่หาดเป็นศูนย์กลางการค้าและการคมนาคมหาดทรายรี หาดโหลกบ้านเก่าและหาดเทียนออกเป็นย่านที่พัก อ่าวด้านตะวันออกแหล่งต่างๆ เกาะนางยวน ตลอดจนเกาะ และกองหินต่างๆ เป็นแหล่งทัศนศึกษาธรรมชาติชายฝั่งโขดหินและปะการัง
3. กำหนดให้มีการแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) ของเกาะอย่างเหมาะสม โดยให้มีเขตสงวนรักษาสภาพธรรมชาติ เขตอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและเขตพัฒนาการท่องเที่ยวธรรมชาติรวมทั้งให้มีมาตรการควบคุมที่เหมาะสม

4. กำหนดให้มีองค์กรร่วมและกฎหมายหรือข้อบังคับเฉพาะ สำหรับการจัดการดูแล และการประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ต้องแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินให้มีความชัดเจนโดยเร่งด่วน

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ศึกษาวางแผนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ภูมิศึกษาภาคใต้ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ในการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือ ดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันได้แก่ กลุ่มหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการ จัดการพื้นที่ธรรมชาติส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่นๆ กลุ่ม นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ กลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ ในภาคเอกชน ควรเข้าใจแนวคิด และปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัว เมื่อเข้าไปในพื้นที่เพื่อลด ผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อ กลุ่มไม่ให้สูงจนเกินกว่าจะดูแลได้และเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบจากการเข้าไปใช้ผลประโยชน์ ในพื้นที่มากเกินไป และกลุ่มประชาชนท้องถิ่นหรือองค์กรเอกชนควรมีความการรวมตัวกัน จัดตั้ง องค์กรระดับท้องถิ่นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีไว้ สร้างจริยธรรมในการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่ง การประสานความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นนี้เองจะนำไปสู่การบรรลุถึงเป้าหมายสำคัญ ของของปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปฐพี อาตมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) วิจัยเรื่อง โครงการศึกษาผลกระทบของ การท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ขณะที่การ ท่องเที่ยวเดินป่าในภาคเหนือตอนบนกำลังขยายตัวได้ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขา แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ผู้คนใน ท้องถิ่น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ภาครัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเดินป่าเป็นนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติเดียวกัน มีกฎหมาย ควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับระบบธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นจุด ขายที่สำคัญ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างดีแล้ว จะทำให้การท่องเที่ยวเดินป่าพัฒนาอย่างมั่นคงและ ยั่งยืน

โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์กร บริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) ซึ่งเป็นงานการศึกษาร่วมกันระหว่างโครงการ ศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับสถาบันดำรง ราชนาภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย เพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการ

ท่องเที่ยวการท่องเที่ยวโดยทั่วไปกับชุมชนภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อบต. และ สต. รวมถึงเสนอรูปแบบ ตลอดจนแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีตัวอย่างการศึกษา 9 แห่งท่องเที่ยว คือ วัดพระธาตุคอกยสุเทพราชวรวิหาร จ. เชียงใหม่ หัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองหาดเสี้ยว และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จ. สุโขทัย หัตถกรรมทอผ้ามัดหมี่ จ. ขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จ. อุดรธานี วัดไชยวัฒนาราม จ. พระนครศรีอยุธยา ค่ายบางระจัน จ. สิงห์บุรี น้ำตกสาลิกา จ. นครนายก และหาดคลอง จ. ภูเก็ต ซึ่งงานการศึกษาดังกล่าว ได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ใน 5 ประเด็นคือ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ การสำรวจและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว การบริหารจัดการ การวางแผนปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวไว้รวม 6 รูปแบบก็คือ

1. อบต. หรือ สต. ดำเนินการเองทั้งหมด
2. อบต. หรือ สต. ดำเนินการเองโดยมีที่ปรึกษาจากภายนอก
3. ดำเนินการ โดยมีคณะกรรมการส่วนร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
4. ดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์
5. ให้องค์กรประชาชนภายในหมู่บ้านดำเนินการเอง
6. จ้างหรือให้สัมปทานกับบริษัทเอกชนจากภายนอก

จากรูปแบบทั้ง 6 ประกอบกับการศึกษากรณีตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 9 แห่ง ได้สรุปภาพรวมว่า การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. หรือ สต. นั้น ควรดำเนินการโดยรูปแบบที่ 3 คือ โดยคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเหมาะสมที่สุดและรองลงมา คือ รูปแบบที่ 2 ซึ่งดำเนินการโดย อบต. หรือ สต. โดยมีที่ปรึกษาจากภายนอกให้คำแนะนำ และจากผลการศึกษายังได้พบอีกว่า ทั้ง อบต. และ สต. นั้นมีอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวหลายประการ และที่สำคัญได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกองค์กรทั้งสอง

ธกร ตรีกันนท์ (2541) ได้เสนอถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบทความที่มีชื่อว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาป่าชุมชน” ดังนี้คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการขายธรรมชาติ

เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการสร้างรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นสำคัญเป็นการนำหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาขายเพื่อดึงดูดกลุ่มลูกค้าเฉพาะด้าน แต่การสร้างควมสำนึกต่อคุณค่าของธรรมชาติ หรือการให้การศึกษาต่อนักท่องเที่ยวเป็นเรื่องรองลงไปชุมชนจะมีส่วนร่วมในลักษณะของการได้รับค่าจ้างแรงงานจากส่วนของการบริการ หรือส่วนของ

การสนับสนุนธุรกิจ เช่น นำผลผลิตมาขาย รูปแบบนี้พบได้ในรายการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว
 ธรรมชาติที่มีอยู่มากมาย

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทนี้ชุมชนจะไม่ได้รับการยอมรับ หรือได้รับการยอมรับ
 น้อยว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือพื้นที่ หรือเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบการ หรือเป็นผู้ได้
 ผู้เสียประโยชน์ ธรรมชาติถูกใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลภายนอกพื้นที่
 กลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะนี้มักดำเนินการ โดยสถาบันทางการศึกษา
 ในรูปของการศึกษาดูงาน การฝึกงาน ทัศนศึกษา กิจกรรมทัศนศึกษาของชมรม เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

เป็นกลยุทธ์ที่นำระบบการจัดการที่เหมาะสมมาใช้ เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดผล
 เสียหายน้อยที่สุด โดยมีได้มุ่งหวังเพื่อรายได้เป็นหลัก แต่เน้นให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้ใช้
 ประโยชน์ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และด้วยวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมจะมีทั้งการให้ความรู้และ
 สร้างจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดการ
 ถ่ายทอดความรู้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่นักท่องเที่ยวถือเป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงความเป็น
 คนเมืองกับความเป็นชนบทและธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้มัก
 ดำเนินการ โดยใช้ชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณนั้นอยู่แล้ว หรือกิจกรรมที่จัด
 โดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งการสร้างตลาดทางการท่องเที่ยว

โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือบาง
 หน่วยงานในระดับจังหวัด มุ่งเน้นการสร้างทางเลือก หรือแหล่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มาก
 ที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีได้คำนึงถึงความพร้อมของพื้นที่หรือชุมชนให้ความสนใจกับความหมาย
 ของการมีส่วนร่วมของประชาชนน้อย และกลับมองว่าประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 ก็เพียงพอแล้ว รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบนี้ค่อนข้างเป็นอันตรายต่อชุมชนและ
 ธรรมชาติอย่างมากเนื่องจากการบริหารและจัดการมิได้มีการตรวจสอบและควบคุมให้อยู่ภายใต้
 ความสามารถของธรรมชาติและสังคมของชุมชน

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบ
 โฮมสเตย์ บ้านฮ้วยฮี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
 คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักแรมในชุมชน เสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเพื่อ
 เรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนแห่งนี้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่า
 4 ปีแล้ว สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก 200-600 บาท/เดือน ซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชนเพราะ
 ทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิต อนุรักษ์ไว้ภายใต้การจัดการท่องเที่ยว

วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2541) ได้พรรณนาของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 องค์ประกอบคือ ทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เช่น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นฐาน ต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้อง ออกแบบวางแผน จัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อเกิดพลังและจิตสำนึกในการปกป้องฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึก เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเอง และท้ายที่สุดเกษตรกรเห็นด้วยว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชนและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ต้องเริ่มจากรากฐานที่แข็งแกร่งบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงแค่การพัฒนาตามกระแสการพัฒนาซึ่งการพัฒนานั้นต้องให้ความรู้ ให้การศึกษาและต้องสร้างความเข้าใจกับชุมชนเป็นการปูพื้นฐานให้คนในชุมชนได้รู้จักท้องถิ่น สามารถคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาอันจะก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในท้องถิ่น ที่ถือเป็นสมบัติล้ำค่าที่บรรพบุรุษของชุมชนสั่งสมและสืบทอดมาให้ ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวต้องการมาศึกษา มาสัมผัส เป็นการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นเมื่อท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวคนในท้องถิ่นก็จะรู้สึกหวงแหน ต้องการร่วมอนุรักษ์สมบัติล้ำค่านั้น อนึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ได้มุ่งเน้นให้เกิดความรู้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้นๆ ด้วย ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ความเพลิดเพลิน ได้ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพของสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวก็จะแสดงความเคารพในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นดังกล่าว นักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวเข้ากับท้องถิ่น โดยไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเมื่อท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรเมื่อมีความรู้ ความเข้าใจที่ดีพอก็จะไม่มุ่งหวังแต่ปริมาณนักท่องเที่ยวหากแต่จะสามารถ

กำหนดความต้องการความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างเหมาะสมไม่ให้เกิดความถี่ หรือมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินความพอดีเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศให้มีความยั่งยืนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved